

بررسی تلاش‌های دیپلماتیک اروپا برای نجات برجام در گفت‌وگو با دکتر فواد ایزدی، کارشناس مسائل بین‌الملل

مذاکره در شرایط فعلی تنفس مصنوعی به دولت ترامپ است

گفت‌وگو
روح‌الله صالحی

کشورهای اروپایی برای جلوگیری از اجرای گام سوم کاهش تعهدات ایران در برجام، خود را به ره دری زدند تا شاید بتوانند با

متقاعد کردن دونالد ترامپ به عقب‌نشینی از بخشی از خواسته‌های خود، بر جسام ر نجات دهند.اما مقامات ایران این تلاش‌ها را ناکافی می‌دانستند. آنچه از گفته‌های مقامات ایرانی و دیپلمات‌های اروپایی برمی‌آید، پیشنهادهای فرانسه راضی‌کننده نبوده و خواسته‌های تهران برای منتفع شدن از منافع برجام را تضمین کند و از طرفی، اصرار دونالد ترامپ به ادامه تحریم‌ها علیه ایران موانعی است که مسیر هر گونه

توافقی بین ایران و امریکا را می‌بندد. دکتر فواد ایزدی، کارشناس مسائل بین‌الملل و استاد دانشگاه تهران معتقداست هر زمانی که ایران از مذاکره با امریکا صحبت می‌کند، تنفس مصنوعی برای تیم ترامپ ایجاد می‌کند و امریکایی‌ها تصور می‌کنند سیاست فشار بر ایران جواب داده اما نباید مقامات ایرانی پالس‌های مذاکره به طرف امریکایی بدهند.» به گفته ایزدی، «این بر آورد غلط در امریکا وجود داشت که اگر در اثر افزایش فشار حداکثری، جمهوری اسلامی سرنگون شود بهترین گزینه است و اگر هم نشد در برابر فشارها تضعیف خواهد شد و حاضر می‌شود امتیازهای بیشتری بدهد و فعالیت‌های منطقه‌ای خود را کاهش دهد.»

الان فرانسه با میانجیگری‌های خود تلاش می‌کند ایران و امریکا را پای میز مذاکره آورده و توافق جدیدی درباره برنامه هسته‌ای و حتی موشکی انجام شود اما چالش‌هایی در این زمینه بین دو طرف وجود دارد و زیاده‌خواهی امریکا و تلاش برای افزایش فشارهای اقتصادی موانعی است که مذاکرات جدید را به بن‌بست رسانده و ایران هم به‌خاطر بدعهدی‌های واشنگتن، حاضر به مذاکره نیست. هر چند ظاهراً مذاکرات طی روزهای اخیر به نتیجه نرسیده، اینکه آیا تلاش اروپایی‌ها در نهایت به نتیجه خاصی می‌رسد و میزان این موفقیت در چه حدی خواهد بود؟ همچنین اینکه آیا تلاش‌های فرانسه‌نوعی بازی دیپلماتیک برای نشان دادن اینکه اتحاد به اروپا بدون امریکا هم اهل تعامل با ایران است یا اینکه تحرکات اروپا واقعی است و چقدر می‌توان روی ظرفیت‌های اتحادیه اروپا برای منتفع شدن ایران از برجام حساب باز کرد. با توجه به اینکه اروپایی‌ها همیشه در مقابل فشارهای امریکا، تنبیه شده‌اند آیا ایران می‌تواند این تحرکات اروپا را جدی بگیرد؟

آقای ظریف، وزیر خارجه ایران اخیراً گفته اروپایی‌ها اعلام کرده‌اند هر اقدامی که برای حفظ برجام انجام می‌دهند باید امریکا با آن موافقت کند و به تنهایی نمی‌توانند کاری برای تعامل با تهران انجام دهند. بنابر این برآوردی وجود ندارد که اختلافات جدی بین اروپا و امریکا ایجاد می‌شود. وقتی مقامات ایرانی به این جمع‌بندی می‌رسند، یعنی مسئله به نفع ایران نیست و نشان می‌دهد بین اروپا و امریکا یک هماهنگی در مقابل ایران وجود دارد و قرار نیست اروپایی‌ها به‌خاطر ایران هزینه ویزه‌ای پرداخت کنند و اما اروپایی‌ها نسبت به فروپاشی برجام دغدغه دارند و این توافق خوبی برای اروپایی‌ها بود ولی برای امریکا این گونه نبود زیرا الزامات و تعهداتی که ایران ذیل برجام پذیرفته، خیلی گسترده است و محدودیت‌های هسته‌ای گسترده است و پروتکل الحاقی در حال اجراست، پس این توافق برای اتحادیه اروپا خوب است. یعنی اگر توافق هسته‌ای نبود شرایط برای آنها سخت می‌شد و اینکه ایران از برجام و حتی از پیمان «ان بی تی» خارج شود، از لحاظ امنیتی برای اروپا نگران‌کننده است و برآوردشان این نیست که دولت فعلی ایران در حال خروج از این توافقات است ولی ممکن است سازوکارهای آن فراهم شود و دولت‌های آینده در چنین مسیری قرار بگیرند و آنها را عملی کند. ۱۰ هزار کیلو اورانیوم غنی‌سازی شده که طبق توافق هسته‌ای از ایران خارج شد واقعاً دغدغه‌ای در ذهن طرف مقابل ایجاد کرده بود و نگران بودند که ایران در چنین ساخت مبم هسته‌ای و تبدیل شدن به قدرت اتمی قرار دارد و از لحاظ امنیتی برای غرب مشکل ایجاد می‌کرد.

دولت دونالد ترامپ درباره برجام طمع کرد و مدعی

بود هم می‌توان برجام را حفظ کرد و هم اینکه می‌توان امتیازات بیشتری از تهران گرفت و بخشی از ایسن تصورات واشنگتن، به پیام‌هایی مربوط می‌شود که از داخل ایران درباره مذاکره ارسال می‌شد و حاوی این پیام بود که برجام یعنی بده و بستان. وقتی کشوری درباره بده و بستان صحبت می‌کند، امریکا هم خوشحال می‌شود و می‌گویند یک توافق با ایران انجام می‌دهیم و توافقاتی را روی کاغذ می‌نویسیم که به ایران خواهیم داد اما در اصل زیر بار تعهداتمان می‌زنیم و امتیازها را نمی‌دهیم و برخی امتیازات را هم به نفع خودمان می‌نویسیم و همه آنها را دریافت می‌کنیم. از این جهت امریکایی‌ها به ویژه دونالد ترامپ در برجام طمع کردند و اینکه می‌توانند اگر از برجام خارج شوند و تهران هم صبر راهبردی اتخاذ خواهد کرد و در برجام خواهد ماند و با افزایش فشارهای اقتصادی امکان گرفتن امتیازهای بیشتر وجود دارد و بر این باور بودند که این فشارها در نهایت ممکن است به سرنگونی نظام جمهوری اسلامی منجر شود و گروهک خواهد بود در ایسن زمینه را تباط‌های نزدیکی با دولت ترامپ دارد.

به نظر آن اگر ایران همان زمان که امریکا از برجام خارج شد، تهدید می‌کرد که ما هم از این توافق خارج می‌شویم، آیا ترامپ باز هم از برجام خارج می‌شد یا اینکه برای جلوگیری از فروپاشی برجام در این توافق هسته‌ای می‌ماند؟

ترامپ زمانی از برجام خارج شد که مطمئن بود ایران از این توافق خارج نخواهد شد. ایران باید پیش از خروج امریکا از برجام، این موضوع را مطرح می‌کرد که اگر آنها چنین کاری کنند ایران هم از برجام خارج خواهد شد. اگر آن زمان این کار را انجام می‌دادیم، خیلی بهتر بود اما به جای آنکه این‌طور بگوییم، رئیس‌جمهور و برخی از مقامات دولت ما گفتند اگر موضوع برجام اروپایی بدون حضور امریکا را مطرح کردند. علی‌اکبر صالحی، رئیس سازمان انرژی اتمی ایران بارها تأکید کرد اگر امریکا از توافق هسته‌ای خارج شود، ایران همچنان در برجام خواهد ماند و این اظهارات از نسوی دیپلمات‌های اروپا به مقامات امریکایی انتقال داده می‌شد و امریکایی‌ها هم به دنبال افزایش فشارها برای گرفتن امتیازهای بیشتر بودند و باین تصور از برجام خارج شدند و حتی براندازی نظام ۱۸ اردیبهشت، برخی مقامات اروپایی که در ایران حضور داشتند، تأکید کردند که اقدام ایران برای کاهش تعهداتش در برجام شوکی به امریکا وارد کرده است و برای افرادی که پیش‌بینی می‌کردند ایران در برجام خواهد ماند، این مسئله غیر قابل پیش‌بینی بود.

به نظر شما اینکه اروپایی‌ها اصرار دارند ایران در برجام بماند چه نفعی برایشان دارد؟

نابودی این توافق بود، البته نه به‌خاطر اینکه برجام توافق صدی برای امریکاست بلکه به این خاطر که باراک اوباما آن را امضا کرده بود. مشاوره‌های اشتباهی به ترامپ دادند که با خروج از برجام می‌تواند امتیازهای بهتری بگیرد. در مورد نتایج‌ها هم سخنانی که او می‌گفت، مشکلی با توافق با ایران نداشت بلکه به برنامه هسته‌ای ایران مشکل داشت و آن را تهدیدی برای امنیت اسرائیل می‌دانست و مدعی بود می‌توان تأسیسات هسته‌ای را بمباران کرد یا اینکه از طریق مذاکره آن را از بین برد. تصورشان این بود که اگر سایت‌های هسته‌ای ایران را بمباران کنند، باز هم چند سسال بعد ایرانی‌ها می‌توانند آن را دوباره احیا کرده و با سرعت بیشتری ادامه دهند اما اگر می‌خواهند این مشکل را ریشه‌ای حل کنند، باید توافقی در ایسن زمینه انجام دهند که از مسیر آن برنامه هسته‌ای ایران را کنترل کرده و سایت‌های هسته‌ای ایران از طریق آژانس بین‌المللی انرژی اتمی تعطیل شود. این برآورد غلط در امریکا وجود داشت که اگر در اثر افزایش فشار

توافق هسته‌ای ایران برای طرف‌های اروپایی اهمیت دارد زیرا برجام توانسته راه رسیدن تهران به این سطح از توانمندی هسته‌ای را متوقف کند پس با این وجود، توافق مناسبی به نظر می‌رسد. غربی‌ها برای برنامه هسته‌ای ایران ارزش قائل بودند و به همین خاطر جان کسری، وزیر خارجه سابق امریکا تلاش می‌کرد این برنامه را محدود کند ولی مذاکره‌کنندگان ایرانی اهمیت این داشته‌های بازارش را نمی‌دانستند. الان به‌خاطر اینکه امریکا از برجام خارج شده، اروپایی‌ها دغدغه امنیتی دارند و تعدادی از مقامات سابق کاخ سفید مثل رکس تیلر سون و جیمز متیس، که از طرف ترامپ برکنار شدند، نمی‌خواستند امریکا از برجام خارج شود، چون برای امریکا توافق خوبی بود و اینکه ظریف می‌گفت واشنگتن از این توافق خارج نمی‌شود به‌خاطر این بود که برجام واقعاً برای امریکایی‌ها خوب بود. الان فرانسوی‌ها به ترامپ فشار می‌آورند که برجام را تا حدی با مکانیسم‌های جدید اصلاح کند تا این توافق همچنان پابرجا بماند. متأسفانه

حداکثری، جمهوری اسلامی سرنگون شود بهترین گزینه است و اگر هم نشد در برابر فشارها تضعیف خواهد شد و حاضر می‌شود امتیازهای بیشتری بدهد و فعالیت‌های منطقه‌ای خود را کاهش دهد. اگر وضعیت مالی ایران ضعیف شود، این زمینه وجود دارد که برخی مشکلات که امریکا با ایران در منطقه داشته است، حل شود. از این جهت حتی بعد از اولتیماتوم شورای امنیت ملی ایران در ۱۸ اردیبهشت، برخی مقامات اروپایی که در ایران حضور داشتند، تأکید کردند که اقدام ایران برای کاهش تعهداتش در برجام شوکی به امریکا وارد کرده است و برای افرادی که پیش‌بینی می‌کردند ایران در برجام خواهد ماند، این مسئله غیر قابل پیش‌بینی بود.

به نظر شما اینکه اروپایی‌ها اصرار دارند ایران در برجام بماند چه نفعی برایشان دارد؟

برخی از مقامات کشورمان وسواس مذاکره پیدا کرده و مطرح می‌کنند که امکان دارد فرصت مذاکره را از دست بدهیم، در صورتی که امریکایی‌ها با مذاکره کردن به دنبال امتیازگیری بیشتر از ایران هستند و ما گام‌های بعدی خودمان در قبال رفتار آنها را باید با جدیت بیشتری برداریم. به همین دلیل، ممکن است این تلاش‌های فرانسه به نتیجه برسد و هر چند ظریف گفته به نتیجه نخواهد رسید. الان ترامپ در آستانه انتخابات ریاست هجیج دستاوردی نداشته و دنبال توافقی با ایران است که روی آن مانور بدهد چراکه در مقابل کره شمالی هم نتوانسته موفقیتی کسب کند و بنابر این به توافق با ایران نیاز دارد.

از دید اروپا، حضور ایران در برجام بسیار خوب است ولی خروج از آن خیلی بد است. زمانی که ترامپ تصمیم گرفت از برجام خارج شود، مقامات اروپایی به واشنگتن رفتند تا نگرانی‌های ترامپ را درباره بازه زمانی ۲۰۲۳ که برخی محدودیت‌های هسته‌ای ایران از بین می‌رود، برطرف کنند و امریکا را در برجام نگه دارند، بعد هم می‌گفتند بعد ۲۰۲۳ یا هر دو خارج می‌شویم یا اقدامات دیگری انجام می‌دهیم. اروپایی‌ها تأکید داشتند که با وجود برجام، ایران در زمینه هسته‌ای محدودیت‌هایی دارد و همه فعالیت‌هایش تحت کنترل قرار دارد و نگرانی وجود ندارد اما ترامپ و اطرافیان‌ش به اظهارات رهبران اروپا گوش نکردند و مدعی بودند باید از این توافق خارج شوند و فشارها را تشدید کنند، نظام ایران سرنگون شود و تصور می‌کردند اگر این اتفاق نیفتاد ایران می‌تواند در این مدت کل خاورمیانه را در

د

ترامپ زمانی از برجام خارج شد که مطمئن بود ایران از این توافق خارج نخواهد شد. ایران باید پیش از خروج امریکا از برجام، این موضوع را مطرح می‌کرد که اگر آنها چنین کاری کنند ایران هم از برجام خارج خواهد شد. اگر آن زمان این کار را انجام می‌دادیم خیلی بهتر بود

کرده است. این دیدارها به نفع کره‌شمالی است چراکه بمب اتمی در اختیار دارد که می‌تواند با استفاده از آن امتیاز بگیرد اما برای ایران ماجرا فرق می‌کند و مذاکرات با امریکا بُردی نخواهد داشت، چون در برجام بسیاری از دستاوردهایی که داشتیم را تحویل دادیم و در موضع ضعف قرار گرفته‌ایم و طرف مقابل از اهرم فشار برای امتیازگیری‌های بیشتر استفاده خواهد کرد. به نظر م، مسیر حرکتی که اروپایی‌ها در پیش گرفته‌اند، اگر مقامات کاخ سفید عاقلانه عمل کنند این پیشنهادها را می‌پذیرند و مجوزها را به ایران می‌دهند تا برجام همچنان حفظ شود. چون سیاست فشار حداکثری جواب نداده است، هر چند در واشنگتن برخی مدعی هستند این سیاست جواب داده و از لحاظ مالی ایران تضعیف شده و نفوذش در منطقه کاهش یافته اما برخی مقامات هم می‌گویند کاهش پول ایران به معنای کاهش توانمندی‌های موشکی و فعالیت‌های منطقه‌ای نیست و باید در این زمینه هم توافقاتی انجام شود. مقامات ایرانی باید پیام‌هایی را بدهند که سیاست فشار واشنگتن جواب نداده و باید سیاست‌های قبلی را تغییر دهد.

در شرایط کنونی بین مسیر مطلوب و مسیری که دولت ایران طی می‌کند، چقدر شکاف وجود دارد و آیا راه جایگزینی برای این مسئله وجود دارد؟

زمانی سیاست امریکایی‌ها در برابر ایران عوض می‌شود که در واشنگتن اجماعی وجود داشته باشد که سیاست علیه ایران جواب نداده و الان به این مسیر نزدیک می‌شویم اما باید مقامات ایرانی در اظهار نظرهای خود به گونه‌ای رفتار کنند که طرف مقابل به این نتیجه برسد که سیاست جواب نداده و روش خود را تغییر دهد. امریکایی‌ها از کوچک‌ترین سیگنال‌های مذاکره از سوی مقامات ایرانی بهر برداری می‌کنند تا این گونه وانمود کنند که سیاست فشار جواب می‌دهد و در نهایت ایران مجبور خواهد شد امتیازاتی را به واشنگتن بدهد، بدون اینکه امریکا امتیاز جدیدی به تهران بدهد و به نوعی تنفس مصنوعی به ادامه این سیاست می‌دهند.

پس در این مسیر، مقامات کاخ سفید همگی در همان پازل‌ی بازی می‌کنند که ترامپ خواهان آن است (یعنی مذاکره با ایران) یا اینکه اختلافاتی در این زمینه وجود دارد؟

درباره ایران، در واشنگتن سه جناح وجود دارند. یک گروه هستند که معتقد به توافق خوب با ایران است که در رأس آن دونالد ترامپ قرار دارد. گروه دوم، علاقه‌مند به توافق با ایران نیست و نقدشان به اوباما این بود که با ایران توافق نکند، باید فشارها به این کشور را افزایش دهد و وضعیت اقتصادی ایران نابسامان است و اگر فشار بیشتر شود، ایران به فروپاشی نزدیک خواهد شد و در رأس آن جان بولتون قرار دارد. جناح سوم هم وجود دارد که از نظر فکری بیشتر به گروه دوم گرایش دارد اما به گروه ترامپ برای توافق با ایران هم علاقه‌مند است و در رأس آن مایک پمپئو، وزیر خارجه قرار دارد و می‌خواهد گروه اول و دوم را به یکدیگر نزدیک‌تر کند و در این میان تعدادی از سناتور‌ها و مشاوران هم وجود دارند که هر کدام به طیفی از ایسن گروه‌ها تمایل دارند. مثلاً ترامپ از بین افرادی مانند ند پال، سناتور ارشد امریکایی بارگیری می‌کند تا مجموعه اطرافیان‌ش برای طرح رسیدن به توافق با ایران را افزایش دهد.

اینکه مقام معظم رهبری بارها تأکید کرده‌اند با امریکا مذاکره نمی‌کنیم به این خاطر است که سیاست شروط ۱۲گانه امریکایی‌ها و فشار حداکثری علیه ایران شکست خورده است و مقامات ایرانی باید همیشه این مسئله را تکرار کنند تا طرف مقابل رفتار خود را تغییر دهد. تا زمانی که امریکا وجود دارد تحریم‌ها علیه ایران می‌داند اگر اینکه امیدوار باشیم روابط تهران و واشنگتن بهبود خواهد یافت، واهی است و این اتفاق هر گز رخ نخواهد داد.

وقتی امریکا نتواند به هدفش برسد و احساس شکست کند، چه تصمیماتی خواهد گرفت؟

زمانی که واشنگتن احساس کند سیاست‌هایش در قبال ایران شکست خورده و امتیازهایی که قبلاً از طریق توافق هسته‌ای از ایران گرفته بود، در معرض خطر قرار گرفته به حالت طبیعی برمی‌گردد یعنی اینکه تحریم‌ها ادامه می‌یابد اما ایران همچنان نفت را به صورت محدود می‌فروشد، یعنی بازگشت به روند دو سال پیش. هر زمانی که ایران از مذاکره با امریکا صحبت می‌کند، تنفس مصنوعی را برای آنها ایجاد می‌کند و امریکایی‌ها تصور می‌کنند سیاست فشار بر ایران جواب داده اما نباید مقامات ایرانی پالس‌های مذاکره به طرف امریکایی بدهند. دستگاه دیپلماسی دولت سال‌هاست با استراتژی گفت‌وگو در جهان شناخته شده و امریکا هم می‌داند اگر فرصت واقعی مذاکره را فراهم کند ایران هم استفاده خواهد کرد اما تکرار موضوع مذاکره اشتباه است.

عده‌ای در واشنگتن می‌گویند سیاست فشارها جواب نداده و امتیازهای قبلی از بین رفته و ایران در یمن فشارها را علیه عربستان سعودی افزایش داده است، اسرائیل را تهدید می‌کند، کشتی‌ها را در تنگه هرمز توقیف می‌کند و این وضعیت به سمت شروع جنگ پیش می‌رود و درگیری در شرایط کنونی برای امریکا خوب نیست و باید سیاست‌های قبلی اصلاح شود. در طرف دیگر، عده‌ای هم هستند که می‌گویند نفوذ ایران کمتر شده و اقتصادش تضعیف شده و ادامه فشارها به نتیجه خواهد رسید.

با توجه به اینکه ایران به تعهداتش در برجام عمل کرده و این طرف امریکایی بوده که از توافق هسته‌ای ایران خارج شده، هیچ کس در دنیا مدعی نیست که ایران اهل مذاکره نیست و حسن نیت ایران در گفت‌وگوهای هسته‌ای هم این مسئله را تأیید می‌کند. بنابر این فرمایشات مقام معظم رهبری به اینکه سیاست و فشار جواب نداده و مذاکره نمی‌کنیم و از طرفی هم دنبال جنگ نیستیم، بهترین روشی است که باید ایران در پیش بگیرد.